

Κώστας Ε. Βαλεοντής
Φυσικός-Ηλεκτρονικός,
Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας
Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς
Επίκουρος Καθηγητής Ορολογίας
και Μετάφρασης στο ΔΠΘ,
Δικηγόρος

Νομική Γλώσσα Νομική Ορολογία

Θεωρία και Πράξη

Πρόλογος: Αργ. Ν. Σταυράκης

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Νομική γλώσσα, νομική ορολογία – Θεωρία και πράξη
Κ. Ε. Βαλεοντής, Π. Γ. Κριμπάς

ISBN 978-960-562-287-9

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director: Θεόδωρος Μαστρογιάννης
Υπεύθυνος Παραγωγής: Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία: Αγγελική Μαυρογιάννη
Παραγωγή: NB Production AM291014M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org
Αθήνα: Μαυρομιάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521
Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212
Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600
Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

member of Europe's 500
dynamic entrepreneurs

Κώστας Ε. Βαλεοντής
Φυσικός-Ηλεκτρονικός,
Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας
Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς
Επίκουρος Καθηγητής Ορολογίας
και Μετάφρασης στο ΔΠΘ,
Δικηγόρος

Νομική Γλώσσα, Νομική Ορολογία

Θεωρία και Πράξη

Πρόλογος: Αργ. Ν. Σταυράκης

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Legal Language, Legal Terminology – Theory and Practice
K. E. Valeontis, P. G. Krimpas

ISBN 978-960-562-287-9

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

© 2014, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

*Στη μνήμη του φιλολόγου καθηγητή μου
Γιώργου Βασμανώλη
Κ. Ε. Β.*

*Στην καθηγήτριά μου
Maria Teresa Cabré
Π. Γ. Κ.*

Πρόλογος

Είναι πολύ ενθαρρυντικό το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι επιστήμονες, Νομικοί και Γλωσσολόγοι, ασχολούνται συστηματικά με τη νομική γλώσσα και ορολογία - εννοείται εδώ (με) τη (νεο-)ελληνική νομική γλώσσα και ορολογία. Προϊόν μιας τέτοιας ενασχόλησης είναι και αυτό εδώ το βιβλίο, το βιβλίο ΝΟΜΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, ΝΟΜΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ των Κώστα Ε. Βαλεοντή και Παναγιώτη Γ. Κριμπά, που κυκλοφορεί σε πρώτη έκδοση.

Με κύριο (βασικό) σκοπό να συμβάλει στην καλλίτερη αντίληψη (κατανόηση) και εντεύθεν τη χρήση τής νεοελληνικής νομικής γλώσσας και ορολογίας από τους χρήστες της και στη βελτίωση των νομικών κειμένων, το βιβλίο κινείται προς δύο κατευθύνσεις: εκείνην της νομικής γλώσσας και ορολογίας καθ' εαυτήν, και, συνοπτικά, εκείνην της νομικής μετάφρασης και της ορολογίας εν γένει, προσεγγίζοντας τα ζητήματα αυτά τόσο από την πλευρά της σύγχρονης θεωρίας όσον και από την πλευρά της πράξης (υπότιτλος άλλωστε του βιβλίου: Θεωρία και πράξη), σύμφωνα με τις κρατούσες στην Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία και τη Νομική Επιστήμη απόψεις.

Μετά από μία, ως εισαγωγή, επισκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας για τη νομική γλώσσα και ορολογία, στο βιβλίο εξετάζεται (κεφ. 1) ο όρος *αντικείμενο* (ορισμός, ερμηνεία), ως αφετηρία της Ορολογίας, στην έννοια του οποίου ανήκουν και τα νομικά φαινόμενα, αναπτύσσεται η έννοια της *ειδικής (για ειδικούς σκοπούς) γλώσσας*, κατ' αντιδιαστολήν με τη γενική (κοινή ή τρέχουσα) γλώσσα, και οδηγείται ο αναγνώστης – μελετητής του βιβλίου στην έννοια (προσδιορισμό) της *Νομικής γλώσσας*, υποσυνόλου της γενικής γλώσσας, της οποίας αποτελεί υφολογική ποικιλία. Της ειδικής αυτής γλώσσας (νομικής) δίδεται κατ' αρχάς ο ορισμός και προσδιορίζονται οι σκοποί της (νομική επικοινωνία και περαιτέρω σκοποί), αναφέρονται οι ιδιαιτερότητες (επιδράσεις της καθαρεύουσας, πολυτυπία, απουσία άμεσων δανείων) και επισημαίνεται η διαφοροποίησή της από τη *νομική ορολογία*, υποσύνολο της νομικής γλώσσας.

Παρέχεται έπειτα (κεφ. 2) ο ορισμός της *έννομιας*, ως μονάδας γνώσης, και η ερμηνεία της, και γίνεται ανάλυσή της (χαρακτηριστικά της έννομιας), αναφέρονται οι ιδιαιτερότητες των νομικών εννοιών εν σχέσει με τις έννοιες των άλλων επιστημών, αναλύονται και ερμηνεύονται οι σχέσεις μεταξύ των εννοιών, και ορίζονται και ερμηνεύονται – αναπτύσσονται τα *συστήματα εννοιών*, ως σύνολα εννοιών δομημένα σύμφωνα με τις μεταξύ τους (των εννοιών) σχέσεις, και αναπτύσσονται (κεφ. 3) η φύση των *ορισμών* («με τον ορισμό *ορίζεται* (=ορι-

οθετείται, περιορίζεται) μια έννοια»), οι τύποι και η γραφή των ορισμών, ενώ προσδιορίζονται και οι ελαττωματικοί ορισμοί (κυκλικοί, ελλειπείς, αρνητικοί).

Αναλύονται επίσης (κεφ. 4) η φύση της *κατασήμανσης* (= παράσταση μιας έννοιας με ένα σημείο (σημάδι) που την υποδηλώνει) και οι τύποι της, ιδιαίτερα δε η *Ορολογία*, ως επιστήμη των όρων, και η *νομική ορολογία*, ως ένα υποσύνολο της νομικής γλώσσας, και αναφέρονται οι ιδιαιτερότητες της νομικής ορολογίας και της νεοελληνικής νομικής ορολογίας, οι διακρίσεις των όρων (απλός, σύνθετος, δάνειος κ.λπ.) και η διαβάθμιση της αποδεκτότητάς τους (προτιμώμενος, δεκτός, αδόκιμος, απαρχαιωμένος), οι αρχές που (πρέπει να) διέπουν τον σχηματισμό των όρων, με αναφορά δύο χαρακτηριστικών παραδειγμάτων – «υποδειγμάτων “προβληματικού” όρου», των όρων *προσημειούχος (ο)/προσημειωσιούχος* και *κατ’ αντιμωλίαν/αντιμωλία* (δοτ.), και περαιτέρω (κεφ. 5) αναλύεται η *ορολογική εργασία*, η εργασία δηλ. που αφορά τη συστηματική συλλογή, περιγραφή, επεξεργασία και παρουσίαση των εννοιών και των κατασημάνσεών τους, καθώς και (κεφ. 6) η τυποποίηση και ορολογία και (κεφ. 7) οι μηχανισμοί σχηματισμού των όρων, ο διαγλωσσικός δανεισμός (άμεσος, μεταφραστικός κ.λπ.).

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται (κεφ. 8) στη *νομική μετάφραση* και (κεφ. 9) στους *όρους* – βασικές γλωσσικές μονάδες, καθώς και (κεφ. 11) στα ακρώνυμα, αρκτικόλεξα και στις λοιπές «συντομομορφές» που χρησιμοποιούνται, ενώ, τέλος, παρατίθενται σε παραρτήματα αλφαβητικό ευρετήριο όρων και θεμάτων (Α), αλφαβητικό ευρετήριο συγγραφέων (Β), και αλφαβητικά Ελληνο-αγγλο-γαλλικό (Γ), Αγγλο-ελληνο-γαλλικό (Δ) και Γαλλο-ελληνο-αγγλικό (Ε) γλωσσάρια.

Το βιβλίο των Κ.Ε.Β. και Π.Γ.Κ. χαρακτηρίζεται αναμφίβολα από την πυκνότητα του περιεχομένου του, την πληθώρα των εννοιών και των πληροφοριών που δίνει σχετικά με το αντικείμενό του, και την επιστημονικότητά του, τη συστηματική δηλ. παρουσίαση του αντικείμενου του, τεκμηριωμένη με τα δεδομένα της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και της Νομικής Επιστήμης, και εμπλουτισμένη με παραδείγματα, πίνακες, διαγράμματα, σημειώσεις και παραπομπές, αναλυτικά αναφερόμενες σε ιδιαίτερο (αρ. 12) κεφάλαιο του βιβλίου. Και όλα αυτά, μαζί με τη φρεσκάδα που εκπέμπει κατά την ανάγνωση (μελέτη) του, το ανά χείρας βιβλίο αποτελεί ένα εξαιρετο, από πάσης πλευράς, πόνημα, και βεβαίως επιτυγχάνει πλήρως τον σκοπό του, όπως αυτός αναφέρθηκε ήδη.

Ευχαριστώ τους συγγραφείς του βιβλίου που μου εμπιστεύτηκαν έναν πρόλογό του

Λογγά Μεσσηνίας, Αύγ. 2014

Αργ. Ν. Σταυράκης
Αρεοπαγίτης

Πρόλογος των Συγγραφέων

Αποτελεί κοινό τόπο η διαπίστωση ότι η νεοελληνική γλώσσα έχει πολύ περιορισμένη παρουσία στον διεθνή νομικό κόσμο. Ωστόσο, είναι γεγονός ότι πολυάριθμα νομικά κείμενα συντάσσονται καθημερινά στη Νεοελληνική (νομοσχέδια, νόμοι, συμβάσεις δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου κ.ά.) και/ή μεταφράζονται καθημερινά από και προς τη Νεοελληνική (νομικά κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διεθνείς συμβάσεις δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου, νομικά κείμενα που συντάσσονται στο πλαίσιο δικαστικής συνδρομής, νομικά κείμενα που συντάσσονται στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ δικηγόρων της ημεδαπής με συναδέλφους της αλλοδαπής κ.ά.). Αυτό το γεγονός από μόνο του φανερώνει την ανάγκη του ελληνόφωνου κοινού για ένα εύληπτο και ταυτόχρονα περιεκτικό έργο που να προτείνει, τουλάχιστον σε πρώτο στάδιο, κάποιες κατευθυντήριες γραμμές για την αντιμετώπιση των ποικιλόμορφων ζητημάτων που αναφύονται σε σχέση με τη νεοελληνική νομική γλώσσα και τη νεοελληνική νομική ορολογία, οι οποίες να στηρίζονται στον σύγχρονο θεωρητικό προβληματισμό και στη σύγχρονη πράξη του διεπιστημονικού γνωστικού πεδίου της Ορολογίας και να μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμες τόσο στο επίπεδο της μονόγλωσσης σύνταξης νομικών κειμένων στη Νεοελληνική, όσο και στο επίπεδο της νομικής μετάφρασης (κειμένων ή μεμονωμένων νομικών όρων) με γλώσσα-στόχο τη Νεοελληνική.

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας φιλοδοξεί να αποτελέσει μια τέτοια, εύληπτη και περιεκτική εισαγωγή σε βασικά θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα νεοελληνικής νομικής γλώσσας και νεοελληνικής νομικής ορολογίας και να καλύψει ανάγκες όσων ασχολούνται στη θεωρία και/ή στην πράξη με αυτά τα αντικείμενα (δικηγόρους, δικαστές, θεωρητικούς και σπουδαστές της Νομικής Επιστήμης, στελέχη της δημόσιας διοίκησης, μεταφρασεολόγους, νομικούς γλωσσολόγους, επιμελητές μεταφρασμένων νομικών κειμένων κ.ά.), εξοικειώνοντάς τους με τις θεμελιώδεις έννοιες και τις βασικές διαγλωσσικές αρχές της Ορολογίας και Ορογραφίας και εστιάζοντας στην εφαρμογή αυτών των αρχών στο νεοελληνικό ορολόγιο των θεματικών πεδίων <δίκαιο>, <νομική επιστήμη> και συναφών πεδίων και υποπεδίων. Βασικός στόχος αυτού του έργου είναι να συμπληρώσει τις γνώσεις των ελληνόφωνων νομικών – και όσων ασχολούνται, για οποιονδήποτε λόγο, με τη νεοελληνική νομική ορολογία και τη νεοελληνική νομική γλώσσα – με χρήσιμο προβληματισμό και χρήσιμα θεωρητικά και πρακτικά πορίσματα για μια καλύτερη αντίληψη, χρήση και διαχείριση της νεοελληνικής νομικής γλώσσας και ορολογίας.

Στο έργο αναλύονται οι διεθνώς καθιερωμένοι ορισμοί των θεμελιωδών λογικών/οντολογικών/ορολογικών εννοιών και διατυπώσεις αρχών και κανόνων ενώ, με τη βοήθεια παραδειγμάτων, εξετάζεται η κάλυψη των ιδιαιτεροτήτων της νεοελληνικής γλώσσας για την παραγωγή νεοελληνικών νομικών όρων. Επίσης, παρατίθενται συγκεκριμένα παραδείγματα συστημάτων εννοιών και νεοελληνικών νομικών όρων από την καθημερινή νομική πρακτική ενώ, όπου κρίνεται αναγκαίο για τη σαφέστερη παρουσίαση του υλικού, παραδείγματα αντλούνται και από ξενόγλωσσους νομικούς όρους ή από συστήματα εννοιών και μη νομικούς νεοελληνικούς όρους από την ορολογική/ορογραφική πράξη και εμπειρία ελληνικών οργάνων (επιτροπών και ομάδων) Ορολογίας (π.χ. από το θεματικό πεδίο <τηλεπικοινωνίες>). Εκτός από τις σύγχρονες απόψεις, δικές μας και άλλων ερευνητών του χώρου, τις οποίες περιέχει το παρόν σχετικά με τη Νομική Γλώσσα και Ορολογία, περιέχει επίσης μια συνοπτική, αλλά καίρια, παρουσίαση των σημαντικότερων θεωρητικών ζητημάτων σχετικά με τη νομική μετάφραση, ενώ περιλαμβάνει και πληροφορίες και απόψεις που αφορούν την Ορολογία γενικότερα· γι' αυτό και μπορεί να χρησιμεύσει και σαν εγχειρίδιο γενικής θεωρίας και πράξης της Ορολογίας/Ορογραφίας ή ως θεωρητικό συμπλήρωμα εγχειριδίων νομικής μετάφρασης. Μέσα από αυτό το έργο, ο αναγνώστης θα συνειδητοποιήσει τον ρόλο και τη σπουδαιότητα του οντολογικού εννοιακού υποβάθρου πάνω στο οποίο στηρίζεται η δημιουργία όρων – εν προκειμένω νομικών – και θα ανατρέχει στην «έννοια» και στις «σχέσεις» της όταν εξετάζει τον «όρο», εν προκειμένω τον «νομικό όρο». Θα έχει ευρύτερο «ορίζοντα» κατανόησης του θεμελιακού ρόλου του «νομικού όρου» ως της κύριας «οντότητας διεπαφής» μεταξύ γλώσσας και νομικής γνώσης, δηλαδή ως προϋπόθεσης για τη δημιουργία, περιγραφή και μετάδοση της νομικής γνώσης.

Προσπαθήσαμε, στο μέτρο του δυνατού, να παρουσιάσουμε στον αναγνώστη κάποιες βασικές, κατά τη γνώμη μας, επιστημονικές προσεγγίσεις που επικρατούν την τελευταία εικοσαετία όσον αφορά τη νομική γλώσσα και τη νομική ορολογία, συνδυάζοντάς τες με διδάγματα της επιστημονικής και επαγγελματικής μας εμπειρίας. Διατυπώνουμε απόψεις για τη φύση της νομικής γλώσσας και της νομικής ορολογίας οι οποίες επιχειρούν να συμπληρώσουν, να συγκεράσουν ή και να αντικρούσουν τις μέχρι τώρα θεάσεις των σχετικών ζητημάτων και, αφετέρου, δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στη νεοελληνική νομική γλώσσα, η οποία δείχνει να έχει ανάγκη από περισσότερη ορολογική συμμετρία και τυποποίηση. Δεν ισχυριζόμαστε ότι το παρόν έργο καλύπτει όλα τα ζητήματα που ανακύπτουν σε σχέση με τη νεοελληνική νομική ορολογία και τη νεοελληνική νομική γλώσσα – άλλωστε δεν θα το επέτρεπαν ούτε οι ανθρώπινες δυνατότητες, ούτε η αυτονόητη παραπληρωματικότητα μεταξύ των επιστημονικών προϊόντων δεδομένου θε-

ματικού πεδίου (ή συναφών θεματικών πεδίων), ούτε οι διαστάσεις και ο σκοπός αυτού του βιβλίου. Ευελπιστούμε όμως ότι το πόνημά μας θα συμβάλει στη συνειδητοποίηση βασικών θεωρητικών και πρακτικών ζητημάτων που προκύπτουν όσον αφορά τη διαμόρφωση και τη χρήση της νεοελληνικής νομικής γλώσσας και ορολογίας και στη βελτίωση της ποιότητας των νομικών κειμένων – πρωτότυπων ή μεταφρασμένων – που συντάσσονται καθημερινά στη Νεοελληνική.

Το κυρίως σώμα του έργου (τ.έ. χωρίς τους προλόγους, τον πίνακα περιεχομένων, τη βιβλιογραφία και τα παραρτήματα) απαρτίζονται οι σσ. 1-265. Συγγραφέας των σσ. 1-11, 17-58, 61-64, 68-70, 72-74, 87-88, 95-96, 98-100, 102-103, 105-117, 123-130, 143, 158-159, 162-174, 180-188, 207 (το κείμενο), 220-221, 227-228, 239-253, 262, 265 (συνολικά 140 σελίδων από τις 265) είναι ο Π.Γ.Κ. Συγγραφέας των σσ. 12-16, 59-60, 65-67, 71, 75-86, 89-94, 97, 101, 104, 148-122, 131-142, 144-157, 160-161, 175-179, 189- 219, 222-226, 229-238, 254-261, 263-264 (συνολικά 125 σελίδων από τις 265) είναι ο Κ.Ε.Β. Στις ως άνω σελίδες του Κ.Ε.Β. ο Π.Γ.Κ. έχει συνεισφέρει τις ακόλουθες υποσημειώσεις: 9, 10, 17-19 (εκτός από την α' περίοδο), 158 (μόνο τη β' περίοδο), 160-161, 187 (εκτός από την α' περίοδο), 193, 196-197 (μόνο την α' παράγραφο), 226, 255-257, 269-271, 284, 361, 384 (συνολικά 22 υποσημειώσεις). Στις ως άνω σελίδες του Π.Γ.Κ. ο Κ.Ε.Β. έχει συνεισφέρει τις ακόλουθες υποσημειώσεις: 165, 169, 171, 180-182, 201, 206, 208, 214-216, 222, 285, 324-327, 339 (συνολικά 19 υποσημειώσεις). Οι σελίδες και οι υποσημειώσεις που έχουν γραφεί από τον Π.Γ.Κ. αφορούν κυρίως τη φύση της νομικής γλώσσας ως γλώσσας για ειδικούς σκοπούς, τη φύση της νομικής ορολογίας και της νομικής μετάφρασης, τους φορείς που μεριμνούν για αυτά τα πεδία, την εφαρμογή των αρχών της Ορολογίας στη Νομική Επιστήμη, και άλλα συναφή ζητήματα. Οι σελίδες και οι υποσημειώσεις που έχουν γραφεί από τον Κ.Ε.Β. αφορούν κυρίως τις αρχές και τους μηχανισμούς σχηματισμού όρων, τα εθνικά και διεθνή πρότυπα που διέπουν τον σχηματισμό και τη χρήση των όρων, τη διαχείριση των όρων, τη φύση του αντικειμένου, της έννοιας και τη σχέση τους με τον όρο, και άλλα συναφή ζητήματα. Ο Πρόλογος των Συγγραφέων γράφτηκε από κοινού. Για τη βιβλιογραφία, το παράρτημα Β, τα νομικά παραδείγματα σε ολόκληρο το έργο και τη μεταγραφή των λέξεων στο διεθνές φωνητικό αλφάβητο (IPA) μερίμνησε ο Π.Γ.Κ. Για τα παραρτήματα Α, Γ, Δ και Ε, την προτυπική κωδικαρίθμηση των ορισμών, τα σχήματα και τα μαθηματικά (και λοιπά) σύμβολα σε ολόκληρο το έργο μερίμνησε ο Κ.Ε.Β. Διευκρινίζουμε, ωστόσο, ότι αμφότεροι έχουμε συνεισφέρει επιστημονικές απόψεις, ιδέες και γνώσεις, καθώς και συγκεκριμένους τρόπους διατύπωσης, στο μέρος του έργου που εκπόνησε ο έτερος εξ ημών. Υποβάλλαμε τακτικά ο ένας στον άλλο τα διάφορα μέρη του έργου τα οποία συγγράφαμε· συνεπώς, το έργο είναι προϊόν διαρκούς και ουσιαστικής επιστημονικής συνεργασίας.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	IX
Πρόλογος των Συγγραφέων	XII
0 Εισαγωγή: επισκόπηση της ελληνικής βιβλιογραφίας περί νομικής γλώσσας και ορολογίας	1
1 Αντικείμενα: αντιληπτές ή συλληπτές οντότητες του κόσμου μας	
1.1 Ορισμοί	14
1.2 Ερμηνεία του «αντικειμένου».....	15
1.2.1 Παραδείγματα «αντικειμένων».....	16
1.2.2 Παραδείγματα «θεματικών πεδίων»	17
1.3 Ερμηνεία της «ειδικής γλώσσας (ΕΓ)» ή «γλώσσας για ειδικούς σκοπούς (ΓΕΣ)» - Σχέση μεταξύ «νομικής γλώσσας (ΝΓ)» και «γενικής γλώσσας (ΓΓ)»	17
1.3.1 Παραδείγματα «είδων γλωσσικών μέσων έκφρασης»	19
1.4 Η νομική γλώσσα (ΝΓ): μια γλώσσα για ειδικούς σκοπούς (ΓΕΣ)....	23
1.4.1 Ορισμός και σκοποί της νομικής γλώσσας (ΝΓ) - Νομικά κείμενα.....	41
1.4.2 Ιδιαιτερότητες της νεοελληνικής νομικής γλώσσας (ΝΕΝΓ)	44
1.4.3 Πόση Καθαρεύουσα είναι αποδεκτή στη νεοελληνική νομική γλώσσα (ΝΕΝΓ);	49
1.4.4 Νομική γλώσσα και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	54
2 Έννοιες: νοητικοί αντιπρόσωποι των αντικειμένων	
2.1 Τα χαρακτηριστικά και η έννοια	
2.1.1 Ορισμοί.....	59

2.1.2	Ερμηνεία του « χαρακτηριστικού ».....	59
2.1.2.1	Παραδείγματα - « χαρακτηριστικά » αντικειμένων	60
2.1.2.2	Παραδείγματα - « χαρακτηριστικά » συνόλων αντικειμένων.....	61
2.1.3	Ερμηνεία της « έννοιας »	61
2.2	Πλάτος της έννοιας - Τύποι εννοιών	63
2.2.1	Ορισμοί.....	63
2.2.2	Ερμηνεία του « πλάτους » μιας έννοιας.....	63
2.2.2.1	Παραδείγματα « πλάτους ».....	64
2.2.3	Ερμηνεία των « ατομικών » και « γενικών » εννοιών.....	65
2.2.3.1	Παραδείγματα « ατομικών εννοιών » και « γενικών εννοιών ».....	65
2.3	Τύποι χαρακτηριστικού - Βάθος των εννοιών	66
2.3.1	Ορισμοί.....	66
2.3.2	Ερμηνεία του « τύπου χαρακτηριστικού »	67
2.3.2.1	Παραδείγματα «τύπων χαρακτηριστικού».....	67
2.3.3	Ερμηνεία των «ουσιωδών» και των «διακριτικών» χαρακτηριστικών	68
2.3.3.1	Παραδείγματα «ουσιωδών χαρακτηριστικών».....	68
2.3.4	Ερμηνεία του « βάθους » μιας έννοιας	71
2.3.5	Ιδιαιτερότητες των νομικών εννοιών	72
2.4	Σχέσεις μεταξύ των εννοιών	74
2.4.1	Ορισμοί.....	77
2.4.2	Ερμηνεία των « σχέσεων » μεταξύ δύο εννοιών	78
2.4.2.1	Ιεραρχικές σχέσεις.....	78
2.4.2.1.1	Ερμηνεία και παραδείγματα της ειδογονικής σχέσης.....	78
2.4.2.1.2	Ερμηνεία και παραδείγματα της μεριστικής σχέσης	80
2.4.2.2	Συσχετικές σχέσεις, πραγματολογικές σχέσεις.....	81
2.5	Συστήματα εννοιών	82
2.5.1	Ορισμοί.....	82
2.5.2	Ερμηνεία των « συστημάτων εννοιών »	82
2.5.3	Τύποι συστημάτων εννοιών.....	84
2.5.4	Ανάπτυξη συστημάτων εννοιών.....	85
2.5.5	Παράσταση των σχέσεων μεταξύ των εννοιών στα συστήματα εννοιών	85
2.5.6	Παραδείγματα συστημάτων εννοιών.....	87
2.5.6.1	Ειδογονικά συστήματα εννοιών	87

2.5.6.2 Μεριστικά συστήματα εννοιών.....	89
2.5.6.3 Συσχετικά συστήματα εννοιών.....	91
2.5.6.4 Μεικτά συστήματα εννοιών	92
3 Ορισμοί: παραστατικές περιγραφές των εννοιών	
3.1 Φύση των ορισμών	95
3.1.1 Ορισμοί.....	95
3.2 Τύποι ορισμών	96
3.2.1 Ορισμοί.....	96
3.2.2 Εντατικοί ορισμοί.....	97
3.2.3 Εκτατικοί ορισμοί	101
3.3 Γραφή των ορισμών	103
3.3.1 Αρχές για τη γραφή των ορισμών.....	103
3.3.2 Η συστημική φύση των ορισμών.....	105
3.3.3 Η λακωνικότητα των ορισμών	106
3.3.4 Ένδειξη του θεματικού πεδίου.....	107
3.3.5 Αρχή της υποκατάστασης.....	108
3.4 Ελαττωματικοί ορισμοί.....	110
3.4.1 Κυκλικοί ορισμοί.....	110
3.4.2 Ελλιπείς ορισμοί	113
3.4.3 Αρνητικοί ορισμοί	114
3.5 Σημειώσεις.....	117
3.6 Γραφικές παραστάσεις	117
4 Κατασημάνσεις: παραστατικοί αντιπρόσωποι των εννοιών	
4.1 Φύση και τύποι των κατασημάνσεων.....	119
4.1.1 Ορισμοί.....	119
4.1.2 Ερμηνεία της « <i>κατασήμανσης</i> »	119
4.1.3 Ανάλυση της « <i>Ορολογίας</i> ».....	122
4.1.3.1 «Σχολές» Ορολογίας: Η «Σχολή της Βιέννης» και η «Σχολή της Πράγας»	123

4.1.3.2	Ανάλυση της Νομικής Ορολογίας (ΝΟ).....	125
4.1.3.3	Ιδιαιτερότητες της Νομικής Ορολογίας (ΝΟ) και της Νεοελληνικής Νομικής Ορολογίας (ΝΕΝΟ)	128
4.1.4	Η μετάδοση της γνώσης με όχημα τον όρο (και γενικότερα: την κατασήμανση).....	130
4.1.4.1	Οι «πρωταγωνιστές της γνώσης».....	131
4.2	Όροι	139
4.2.1	Ορισμοί.....	139
4.2.2	Ποια ανάγκη καλύπτει η χρήση συντομομορφών	145
4.2.3	Τα ελληνικά αρκτικόλεξα και ακρώνυμα	147
4.2.4	Σχέσεις όρων ή κατασημάνσεων και εννοιών	151
4.2.4.1	Ορισμοί.....	151
4.2.4.2	Εννοιοδιάγραμμα και παραδείγματα των σχέσεων μεταξύ κατασημάνσεων ή μεταξύ κατασημάνσεων και εννοιών	153
4.3	Τυποποίηση και σχηματισμός όρων - Επιτροπές και λοιποί φορείς που ασχολούνται με τη νομική Ορολογία - Αρχές σχηματισμού όρων	158
4.3.1	Παραδείγματα εφαρμογής των αρχών σχηματισμού όρων σε όρους θετικών επιστημών.....	175
4.3.1.1	Διαφάνεια	175
4.3.1.2	Συνέπεια	175
4.3.1.3	Γλωσσική καταλληλότητα	176
4.3.1.4	Γλωσσική οικονομία	178
4.3.1.5	Παραγωγικότητα και συνθετικότητα	178
4.3.1.6	Γλωσσική ορθότητα	179
4.3.1.7	Γλωσσική εντοπιότητα.....	180
4.3.2	Παραδείγματα εφαρμογής των αρχών σχηματισμού όρων σε νομικούς όρους.....	180
4.3.2.1	Διαφάνεια - Παραδείγματα.....	181
4.3.2.2	Συνέπεια - Παραδείγματα.....	182
4.3.2.3	Γλωσσική καταλληλότητα - Παραδείγματα	183
4.3.2.4	Γλωσσική οικονομία - Παραδείγματα	184
4.3.2.5	Παραγωγικότητα και συνθετικότητα - Παραδείγματα.....	186
4.3.2.6	Γλωσσική ορθότητα - Παραδείγματα	187
4.3.2.7	Γλωσσική εντοπιότητα - Παραδείγματα	188

4.4 Ονόματα	188
4.5 Σύμβολα	189
5 Ορολογική εργασία και ορολογικά προϊόντα	
5.1 Ορολογική εργασία	191
5.1.1 Ορισμοί	191
5.2 Ορολογικά προϊόντα και ορολογικά δεδομένα	194
5.2.1 Ορισμοί	194
6 Τυποποίηση και ορολογία	
6.1 Η σημασία των όρων στην τυποποίηση	199
6.2 Διαβάθμιση αποδεκτότητας όρων - Αποδοκιμασία των όρων	201
6.3 Εναρμόνιση εννοιών και όρων	203
6.4 Μεταγραφή και μεταγραμματισμός	203
7 Μηχανισμοί σχηματισμού όρων	
7.1 Γενικά	209
7.2 Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων	213
7.2.1 Δημιουργία νέων μορφών (νεοόρων)	213
7.2.1.1 Παραγωγή	213
7.2.1.2 Σύνθεση	214
7.2.1.3 Συντόμευση	216
7.2.2 Χρήση υπαρχουσών μορφών	219
7.2.2.1 Μετατροπή	220
7.2.2.2 Οροποίηση	220
7.2.2.3 Διαθεματικός δανεισμός	221
7.2.2.4 Σημσιολογική μεταφορά στην ίδια ειδική γλώσσα	222
7.2.3 Διαγλωσσικός δανεισμός	225
7.2.3.1 Άμεσος δανεισμός	225
7.2.3.2 Μεταφραστικός δανεισμός	227

7.3 Η δημιουργία ιδιώνυμου	229
7.4 Ο «Αναλογικός Κανόνας» της ονοματοδοσίας	230
7.4.1 Παραδείγματα εφαρμογής του Αναλογικού Κανόνα σε όρους θετικών επιστημών.....	234
7.4.2 Παραδείγματα εφαρμογής του Αναλογικού Κανόνα σε νομικούς όρους.....	239
8 Η νομική μετάφραση (NM): μια ιδιαίτερη κατηγορία μετάφρασης;	241
9 Ανάλυση των όρων	
9.1 Ορισμοί	255
9.1.1 Το εννοιοδιάγραμμα του οροστοιχείου και των ειδών του	258
9.2 Η θέση του όρου στις μονάδες του προφορικού και γραπτού λόγου	259
9.3 Φύλλο Ανάλυσης Όρου (ΦΑΟ)	262
10 Επίλογος.....	265
11 Ακρώνυμα, αρκτικόλεξα και λοιπές συντομομορφές	267
12 Πηγές	271
Ελληνική νομοθεσία/νομολογία	285
Ελληνικά και Διεθνή Πρότυπα	286
Ιστότοποι και ιστοσελίδες	286
Διεθνή Πρότυπα που έχουν εκπονηθεί από τις Υποεπιτροπές της Επιτροπής ISO/TC 37 «Terminology and other language and content resources»	
TC 37/SC 1 - Principles and methods	288
TC 37/SC 2 - Terminographical and lexicographical working methods.....	289
TC 37/SC 3 - Systems to manage terminology, knowledge and content.....	290

TC 37/SC 4 - Language resource management	290
TC 37/SC 5 - Translation, interpreting and related technology.....	291

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Αλφαβητικό ευρετήριο όρων και θεμάτων	293
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Αλφαβητικό ευρετήριο συγγραφέων.....	355
--------------------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Αλφαβητικό Ελληνο-αγγλο-γαλλικό Γλωσσάριο.....	357
--	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ

Αλφαβητικό Αγγλο-ελληνο-γαλλικό Γλωσσάριο	365
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε

Αλφαβητικό Γαλλο-ελληνο-αγγλικό Γλωσσάριο	373
---	-----

8 Η νομική μετάφραση (NM): μια ιδιαίτερη κατηγορία μετάφρασης;

Σε επίπεδο θεωρίας είναι απολύτως γνωστή η στενή σχέση μεταξύ ορολογίας και μετάφρασης, καθώς και των συναφών επιστημονικών πεδίων που τις μελετούν, καθώς τα διδάγματα της Ορολογίας αξιοποιούνται ποικιλοτρόπως στη Μεταφρασεολογία και το αντίστροφο. Αλλά και σε επίπεδο πράξης, η ορολογία (εδώ: η νομική) αποτελεί απαραίτητο εφόδιο του μεταφραστή ειδικών (εδώ: νομικών) κειμένων⁴¹². Όπως έχει γράψει ο J. Roald:

[...] ο ορολόγος έχει πολύ περισσότερα κοινά με έναν ειδικό μεταφραστή [fagoversetter] απ' όσα με ένα λεξικογράφο προσανατολισμένο προς τη γενική γλώσσα. Και οι δύο κυνηγούν έννοιες που δίδονται από την ίδια την παραγωγή του κειμένου (σύμπαν του λόγου [diskursunivers], κατάσταση της έκφρασης [yttringssituasjon], πρόθεση του κειμένου [tekstens intensjon]), όχι τη λέξη στο κείμενο ως μέλος του λεξιλογίου [medlem av ordforrådet].

[...] Όχι σπάνια, αφετηρία [ενν. του ορολόγου] είναι η αγγλόγλωσση ορολογία, γι' αυτό και ο ορολόγος σύρεται σε μια κατάσταση όπου η πρόσβαση στην έννοια περνά μέσα από το αγγλόγλωσσο κείμενο. [...] ⁴¹³

Μάλιστα, ειδικά οι ανάγκες ενός μεταφραστή σε νομική ορολογία αποτελούν το 89 % των συνολικών ορολογικών του αναγκών, σύμφωνα με μία έρευνα⁴¹⁴. Πολύ μελάνι έχει χυθεί, ωστόσο, μέχρι σήμερα σχετικά με την ακριβή έννοια της **νομικής μετάφρασης** (NM) και τη σχέση της με την **τεχνική μετάφραση** (TM). Όπως διαβάζουμε π.χ. σε έκδοση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής:

[...]· οι κακές μεταφράσεις [poor translations] [...] μπορεί να οδηγήσουν σε ζημιές πολιτών ή εταιρειών, καθώς και σε ανασφάλεια δικαίου και σε δικαστικές υποθέσεις. ⁴¹⁵

412. Ε. Σελλά-Μάζη, «Εκπαίδευση και κατάρτιση των μεταφραστών στην Ορολογία» στο Π. Κελάνδριας (επιμ.) *20 Χρόνια Τ.Ε.Γ.Μ.Δ. Επετειακός τόμος*. Αθήνα: Δίαυλος, 2007, 229–242, σ. 230· Κουτσιβίτης, 1994, όπ.π., σ. 214.

413. Roald, 2008, σσ. 21–22.

414. Π. Αλεβαντής, 2014, όπ.π., σ. 24 (όπως εμφανίζεται στο αρχείο pdf που περιέχει τα Πρακτικά, 5 στο μεμονωμένο κείμενο των Αποτελεσμάτων ερωτηματολογίου)

415. European Commission, *Quantifying Quality Costs and the Cost of Poor Quality in Translation. Quality Efforts and the Consequences of Poor Quality in the European Commission's Director-*

Γι' αυτούς τους λόγους δεν θα μπορούσε, από αυτό το βιβλίο, να απουσιάζει έστω μία συνοπτική ενότητα σχετική με τη ΝΜ, στην οποία να θίγονται ορισμένα από τα άφθονα σχετικά ζητήματα, για την αναλυτική παρουσίαση των οποίων θα χρειαζόταν ειδικό έργο.

Η ΝΜ είναι καθοριστική για την αντιμετώπιση τόσο της νομικής γλώσσας όσο και της νομικής ορολογίας, διότι κατά τη ΝΜ γίνονται αντιληπτές κάποιες άλλες ιδιαιτερότητες της ΝΓ και της ΝΟ, τις οποίες θα χαρακτηρίζαμε **δικαιοστρεφείς**⁴¹⁶ και οφείλονται ουσιαστικά στη διαφορετική και ανεξάρτητη εξέλιξη των νομικών εννοιών στην εκάστοτε έννομη τάξη, ανεξάρτητα από τη γλώσσα που χρησιμοποιεί. Αυτές τις *δικαιοστρεφείς*, όπως τις αποκαλούμε εμείς, ιδιαιτερότητες της ΝΓ έχει κατατάξει ο Σ. Βλαχόπουλος σε *πραγματολογικές, μορφικές και σημασιολογικές*: οι πρώτες σχετίζονται με *realia* που διακρίνονται από υψηλό βαθμό πολιτισμικότητας, όπως είναι οι διάφοροι νομικοί θεσμοί· οι δεύτερες σχετίζονται με τη σύνταξη και τα κειμενικά χαρακτηριστικά ενός νομικού κειμένου σε δεδομένο δίκαιο· και οι τρίτες σχετίζονται με την ορολογία, με το λεξιλογικό υλικό που υποστηρίζει την ορολογία και με το λεξιλογικό υλικό που εμφανίζεται στα νομικά κείμενα χωρίς νομικές συνδηλώσεις⁴¹⁷. Αυτές οι *δικαιοστρεφείς* ιδιαιτερότητες, αν δεν ληφθούν υπόψη στον δέοντα βαθμό, ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την ποιότητα της ΝΜ, η οποία επηρεάζει άμεσα τον βίο των φυσικών και νομικών προσώπων.

Όπως και στην περίπτωση του ζητήματος της ταυτότητας της ΝΓ ως ΓΕΣ, έτσι και σε σχέση με τη ΝΜ οι απόψεις ποικίλλουν. Για παράδειγμα, ο L. Venuti τη χαρακτηρίζει ευθέως «τεχνική»⁴¹⁸, ενώ ο C. Bocquet υποστηρίζει τη μάλλον ακραία θέση ότι η ΝΜ βρίσκεται στον αντίποδα της ΤΜ επειδή στην πρώτη απαιτείται προσαρμογή του σηματομένου κατά τη μετάφραση⁴¹⁹. Μια μετριοπαθή και ρεαλιστική άποψη εκφράζει, για παράδειγμα, ο J.H. Herbots:

ate-General for Translation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, σειρά Studies on Translation and Multilingualism 1, 2012, σ. 1.

416. Σχετικά με τις *γλωσσοστρεφείς* ιδιαιτερότητες της ΝΓ και της ΝΟ βλ. ενότητα 1.4.

417. βλ. αναλυτικά Βλαχόπουλος, 2014, όπ.π., σσ. 16–20 (ειδικά για την εν λόγω τριπλή διάκριση βλ. σσ. 18–20) και του ιδίου, 2003, όπ.π., σσ. 23–26.

418. L. Venuti, *The Translators Invisibility. A history of translation*. London/New York: Routledge, σειρά Translation Studies, 1995, σ. 41.

419. C. Bocquet, « Traduction juridique et appropriation par le traducteur. L'affaire Zachariae, Aubry et Rau » στο Association suisse des traducteurs, terminologues et interprètes (επιμ.) *Actes du Colloque International « La traduction juridique. Histoire, théorie(s) et pratique »* (Genève, les 17, 18 et 19 février 2000). Genève/Berne: ASTTI/ETI, 2000, 15–35, σ. 16: «[...] la traduction juridique est aux antipodes, disons même qu'elle constitue le contraire absolu, de la traduction technique; [...]»

Αυτό που διαφοροποιεί τη νομική μετάφραση από την εν γένει μετάφραση είναι ότι, αφενός, το προς μετάφραση κείμενο αποτελεί κανόνα δικαίου, δικαστική απόφαση ή νομική πράξη με εκούσιες και αναμενόμενες έννομες συνέπειες και, αφετέρου, η γλώσσα στην οποία έχει συνταχθεί το προς μετάφραση κείμενο είναι – είτε το θέλουμε είτε όχι – μια τεχνική γλώσσα, και ως μην της φαίνεται μερικές φορές, για την κατάκτηση της οποίας απαιτείται ένα κάποιο *know-how*.⁴²⁰

Εδώ βλέπουμε ότι ο εν λόγω μελετητής θεωρεί ότι η βασική διαφορά της νομικής μετάφρασης από τα άλλα είδη μετάφρασης είναι ότι κάθε επιλογή μπορεί να έχει έννομες συνέπειες. Εύλογη θεωρεί, όπως φαίνεται, τη δυσκολία που παρουσιάζει η ΝΜ από το γεγονός ότι η ΝΓ είναι ΓΕΣ, άρα δέχεται – όπως και εμείς – ότι κάθε ΓΕΣ εμφανίζει κάποιες μεταφραστικές δυσκολίες. Κατά την άποψη της K. Varantola:

Έχει προταθεί παλαιότερα ότι τα φαινόμενα της ειδικής γλώσσας [special language] γίνονται πιο «διεθνή» στα υψηλότερα επίπεδα σύνταξης και σημασιολογίας, διότι ο τρόπος συλλογισμού, η λογική συνέπεια, ο στόχος της αντικειμενικότητας, η ακρίβεια, ο συμπαγής χαρακτήρας [compactness] κ.λπ. απαιτούν παρόμοια συντακτικά μέσα [...]. Ταυτόχρονα, ωστόσο, έχει επισημανθεί ότι πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί ώστε να μην υπεργενικεύουμε. Μπορεί να βρεθούν ομοιότητες που βοηθούν τους μεταφραστές στο έργο τους [...], ιδίως σε τομείς που εμφανίζουν διεθνή ομοιογένεια όπως οι θετικές επιστήμες [science] και η τεχνολογία. Από την άλλη πλευρά, οι ομοιότητες μπορεί να είναι πολύ παραπλανητικές στο πλαίσιο, για παράδειγμα, των κοινωνικών επιστημών. Έχει επίσης υποστηριχθεί ότι οι ακαδημαϊκές παραδόσεις λ.χ. στις γερμανόφωνες ή στις αγγλόφωνες χώρες είναι τόσο διαφορετικές ώστε καταλήγουν σε διαφορετικό ακαδημαϊκό ύφος γραφής.⁴²¹

Αυτή η παρατήρηση αφορά, αναμφίβολα και τη ΝΜ, δεδομένου ότι, όσο περισσότερο διαφέρουν οι νομικές παραδόσεις δύο έννομων τάξεων, τόσο δυσκολότερη καθίσταται η γλωσσική μετάβαση από τη μία στην άλλη. Ο H. Mattila υποστηρίζει ορθά ότι:

Όπου οι έννοιες δύο νομικών συστημάτων διαφέρουν, τα σημασιολογικά πεδία των νομικών όρων δεν αντιστοιχούν μεταξύ τους. Το πόσο σημαντικό

420. Herbots, 1987, *αυτόθι*. Η πλαγιογράφιση και ο αγγλικός όρος του συγγραφέα.

421. K. Varantola, “Popularization strategies and text functional shifts in scientific/technical writing”, *Unesco ALSSED-LSP NEWSLETTER* 10:2, 1987, 33–52, σ. 43.

είναι αυτό το πρόβλημα [ενν. για τη νομική μετάφραση] εξαρτάται από την ιστορική διάδραση μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνιών. Οι νομικές έννοιες της Σουηδίας και της Φινλανδίας είναι πολύ κοντά μεταξύ τους, καθώς η Φινλανδία αποτελούσε τμήμα του Βασιλείου της Σουηδίας για περισσότερο από έξι αιώνες. Ομοίως, οι νομικές έννοιες της Αγγλίας και των Ηνωμένων Πολιτειών μοιράζονται πολλά κοινά: το αγγλικό δίκαιο ίσχυε στις πρώην Βρετανικές αποικίες στις οποίες ιδρύθηκαν οι Ηνωμένες Πολιτείες⁴²².

Εδώ θα επαναλάβουμε ότι αυτό που διαφέρει σε διαδικαϊκό επίπεδο δεν είναι τόσο οι ίδιες οι νομικές έννοιες, όσο η οντολογική⁴²³ ταξινόμησή τους και – πρωτίστως – η εκάστοτε αντιμετώπισή τους από δεδομένη έννομη τάξη (πβ. ενότητα 2.3.5), ενώ είναι βέβαιο ότι, όπως έχει υποστηρίξει ορθά ο G. Mounin, το εκάστοτε μεταφραστικό πρόβλημα δεν είναι το ίδιο μεταξύ δύο γλωσσών και προς τις δύο κατευθύνσεις⁴²⁴. Αυτή η θεωρητική εξήγηση, ασφαλώς, δεν μας απαλλάσσει από τα συγκεκριμένα επιμέρους προβλήματα που πραγματικά αντιμετωπίζει ο νομικός μεταφραστής κατά το δύσκολο έργο του, καθιστά όμως σαφές ότι η Νομική Επιστήμη, τουλάχιστον από ορολογική και μεταφρασεολογική σκοπιά, δεν είναι τόσο διαφορετική από τα άλλα ειδικά θεματικά πεδία, όπως συχνά πιστεύεται, αφού είναι σαφές ότι εμφανίζει λίγο-πολύ τα ίδια χαρακτηριστικά με τα άλλα θεσμικά θεματικά πεδία, όπως η θρησκεία, η πολιτική, ο στρατός κ.ά. Ο M. Harvey έχει γράψει σχετικά:

Βεβαίως το δίκαιο είναι ασυνήθιστο υπό την έννοια ότι εξαρτάται από ένα σύστημα, αλλά δεν είναι μοναδικό από αυτή την άποψη: η θρησκεία και η πολιτική επιστήμη, οι οποίες ιστορικά συνδέονται με το δίκαιο, είναι αδιαχώριστες από την έννοια των συστημάτων. Ούτε οι πολιτισμικά εξαρτημένες έννοιες συνιστούν αποκλειστικότητα του πεδίου του δικαίου: διαποτίζουν τα λογοτεχνικά κείμενα^[...] και όντως ξεφυτρώνουν σε όλους τους γνωστικούς τομείς οι οποίοι δεν έχουν τυποποιηθεί πλήρως.^[...] Δεδομένης της αυξανό-

422. Mattila, 2006, όπ.π., 105.

423. Για τη σχέση μεταξύ οντολογίας και ορολογίας βλ. ενδ. Felber, 1984, όπ.π., σ. 102.

424. G. Mounin, *Τα θεωρητικά προβλήματα της μετάφρασης* (μετάφραση: Ι. Παπασπυρίδου). Αθήνα: Π. Τραυλός, 2002 [τίτλος πρωτοτύπου: *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris : Gallimard, 1963], σ. 235, ο οποίος αναφέρει, μεταξύ άλλων, το παράδειγμα του όρου *απόφαση διαζυγίου*, η μετάφραση του οποίου δεν δημιουργεί τα ίδια προβλήματα κατά τη μετάφραση από τη γλώσσα των Τοτονάκ προς την Αγγλική σε σύγκριση με αυτό που συμβαίνει κατά τη μετάφραση προς την αντίστροφη κατεύθυνση.

μενης σημασίας του ευρωπαϊκού και του διεθνούς δικαίου, μπορεί κανείς να αναμένει ότι το δίκαιο θα τυποποιηθεί σταδιακά περισσότερο.⁴²⁵

Είναι γεγονός ότι τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο νομικός μεταφραστής συνδέονται με τη νομική ορολογία. Σε αυτό το πνεύμα, η D. Cao υποστηρίζει ότι:

[...]. Η νομική ορολογία είναι το πιο ορατό και χτυπητό γλωσσικό χαρακτηριστικό της νομικής γλώσσας ως τεχνικής γλώσσας, είναι μάλιστα μία από τις σημαντικότερες πηγές δυσκολίας κατά τη μετάφραση νομικών κειμένων. [...]⁴²⁶

Όπως αναφέρει, μεταξύ άλλων, στο κλασικό πλέον έργο της και η S. Šarčenić, όλα τα νομικά κείμενα, εκτός από όρους, περιλαμβάνουν και στοιχεία από τη ΓΓ⁴²⁷, όπως κάθε ειδικό κείμενο – και δεν αναφερόμαστε σε οροποιημένα στοιχεία από τη ΓΓ, αλλά σε γλωσσικά στοιχεία γενικής επικοινωνίας⁴²⁸. Τέτοια στοιχεία δεν θέτουν στον μεταφραστή περισσότερα προβλήματα απ’ όσα θα του έθετε η μετάφραση οποιουδήποτε μη ειδικού κειμένου. Διατηρούμε, ωστόσο, τις επιφυλάξεις μας, σχετικά με την άποψή της σύμφωνα με την οποία:

[...]. Σύγχυση προκύπτει όταν σε έναν όρο αποδίδεται μια νομική σημασία που σχετίζεται λίγο ή καθόλου με το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται ο όρος στη συνήθη γλώσσα [ordinary language]⁴²⁹.

Και αυτό διότι, απλούστατα, η βασική αποστολή των όρων κατ’ αρχήν δεν είναι η χρήση τους στη «συνήθη γλώσσα» (άλλο το ότι παρειασφρέουν στην τελευταία

425. M. Harvey, “What’s so Special about Legal Translation?”, *Meta : journal des traducteurs/Meta: Translators’ Journal* 47:2, 2002, 177–185, σ. 180. Στην ουσία, τα μη νομικά (ή, γενικότερα, τα μη θεσμικά) θεματικά πεδία φαντάζουν ευκολότερα στο μεταφραστή ανάλογα με το βαθμό εξοικείωσης του πολιτισμού, εντός του οποίου ο μεταφραστής αναπτύχθηκε και δρα, με άλλους πολιτισμούς, πβ. E. Nida, “Linguistics and ethnology in translation problems”, *Word* 2, 1945, 194-208, σ. 194, στον Mounin, 2002[1963], *αυτόθι*, σύμφωνα με τον οποίο «Οι πολύπλοκοι πολιτισμοί έχουν τόσες αντιστοιχίες στη συμπεριφορά και έχουν αποκτήσει μια τέτοια γνώση των αντιστοιχιών σε άλλους πολιτισμούς, ώστε η μεταφραστική εργασία δεν είναι τόσο πολύπλοκη και ο μεταφραστής δεν συνειδητοποιεί τόσο έντονα τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά [η γνώση των οποίων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση] της μετάφρασής του».

426. Cao, 2007, όπ.π., σ. 53.

427. Šarčenić, 1997, όπ.π., σ. 231 (με τις εκεί παραπομπές).

428. Αντίστοιχα με το *τρίτο στρώμα γλώσσας των «κοινοτικών νομικών κειμένων»* του Β. Κουτσιβίτη βλ. ενότητα 1.4.3.

429. Šarčenić, 1997, *αυτόθι*.

και καθίστανται, τελικά, αναπόσπαστο μέρος της). Αποτελεί, παρομοίως, κοινό τόπο το ότι ένας όρος που ανήκει σε περισσότερα από ένα θεματικά πεδία ενδέχεται να κατασημαίνει διαφορετική έννοια σε καθένα από αυτά τα θεματικά πεδία, ακόμη και αν πρόκειται για υποπεδία ενός ευρύτερου θεματικού πεδίου⁴³⁰. Είδαμε π.χ. παραπάνω (βλ. ενότητα 4.1.3.3) τον όρο *ενοχή* στο Αστικό Δίκαιο και στο Ποινικό Δίκαιο, δύο υποπεδία του Δικαίου, στα οποία ο ίδιος όρος αντιστοιχεί σε εντελώς διαφορετικό ορισμό, αποδίδοντας διαφορετική έννοια, με διαφορετικό βάθος και πλάτος και, επομένως, έχει διαφορετική σημασία. Ας παρακολουθήσουμε την άποψη της ίδιας μελετήτριας παρακάτω στο ίδιο έργο, όταν γράφει ότι:

Το πρόβλημα χρησιμοποίησης υπαρχόντων όρων ως νεολογισμών γίνεται οξύτερο όταν το αντικείμενο, η σχέση, η πράξη ή η διαδικασία δεν υπάρχουν στην κοινωνία-στόχο. [...]

Διερωτώμαστε εύλογα γιατί τάχα το ίδιο πρόβλημα δεν υπάρχει όταν χρησιμοποιούνται όροι που δεν υπήρχαν προηγουμένως. Αν ένα αντικείμενο κ.λπ. δεν υπάρχει στην κοινωνία-στόχο (και άρα στην κουλτούρα-στόχο), τότε γιατί η απόδοσή του στη γλώσσα-στόχο θα είναι ευκολότερη σε περίπτωση που δεν πρόκειται για προϋπάρχοντα όρο; Το μόνο που θα μπορούσαμε να δεχτούμε όσον αφορά τη συγκεκριμένη θέση είναι ότι η χρησιμοποίηση υπαρχόντων όρων με νεολογική σημασία δημιουργεί πρόβλημα σε μεταφραστές που τους γνωρίζουν μόνο με αυτή τη σημασία, άρα σε μεταφραστές με ελλιπή γνώση του θεματικού πεδίου στο πλαίσιο του οποίου μεταφράζουν.

Στην ουσία, αν θέλουμε να μην απεραντολογούμε σχετικά με την τάδε ή τη δείνα διατύπωση, θα πρέπει να θέσουμε το ζήτημα ως εξής: Τι είναι άραγε δυσκολότερο; Η μετάφραση κειμένων Ελβετικού Δικαίου από τη Γερμανική (Ελβετίας) στη Γερμανική (Γερμανίας), η μετάφραση καναδικής νομοθεσίας από την Αγγλική στην Ελληνική για να τη συμβουλευτεί έλληνας δικηγόρος που δεν γνωρίζει την Αγγλική, η μετάφραση κειμένων Μαλτέζικου Δικαίου από την Αγγλική στη Μαλτέζικη, ή η μετάφραση κειμένων Καναδικού Δικαίου από την Αγγλική (Καναδά) στη Γαλλική (Καναδά); Η απάντηση είναι ξεκάθαρη: πιο δύσκολες είναι οι πρώτες δύο περιπτώσεις, διότι εκεί ο μεταφραστής αποσκοπεί στην επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών δικαϊκών συστημάτων. Οι δυσκολίες της τρίτης περίπτωσης εντοπίζονται στο γεγονός ότι η Μάλτα δεν χρησιμοποιεί, στην ουσία, την τεχνική της *παράλληλης πολυγλωσσικής σύνταξης* (co-drafting ή parallel drafting) νομικών κειμένων, αλλά συντάσσει τη νομοθεσία

430. Pilke, 2004, *αυτόθι*.

στην Αγγλική και κατόπιν τη μεταφράζει στη Μαλτέζικη⁴³¹. Αντίθετα, η τέταρτη περίπτωση εμφανίζει κυρίως γλωσσικές δυσκολίες αφού, στις χώρες που χρησιμοποιούν *παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη*, όπως ο Καναδάς, η Ελβετία ή το Βέλγιο⁴³², υπάρχει ήδη μια – λιγότερο ή περισσότερο πρόσφατη – παράδοση εναρμόνισης της νομικής ποικιλίας της μιας επίσημης γλώσσας με την άλλη/τις άλλες, ούτως ώστε η αντιστοιχία των νομικών εννοιών να είναι 1:1. Άλλωστε, και μόνο το γεγονός ότι είναι δυνατή η *παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη* μετά από κατάλληλη εναρμόνιση των εννοιών και των όρων που τις κατασημαίνουν, επιβεβαιώνει ότι η μοναδική μεταφραστική ιδιαιτερότητα στη ΝΜ είναι εννοιολογική/ορολογική, άρα πραγματολογική, ενώ από καθαρά γλωσσική άποψη τα προβλήματα είναι τα ίδια όπως σε κάθε μη νομική διαγλωσσική μετάφραση. Μάλιστα, η Μ. Chromá κάνει λόγο για «διασημειωτική μετάφραση [intersemiotic translation]» όσον αφορά τη διαγλωσσική μετάφραση νομικών κειμένων:

Η διαγλωσσική μετάφραση ενός νομικού κειμένου είναι διασημειωτική μετάφραση [intersemiotic translation]^[...], καθώς αντιπροσωπεύει μια διαδικασία όπου το ένα δυϊκό σημειωτικό σύστημα [dual semiotic system] πρέπει να αντικατασταθεί με το άλλο, διατηρώντας το σκοπό και τα χαρακτηριστικά του κειμένου-πηγής στο βαθμό όπου αναμένεται και απαιτείται από το λήπτη του μεταφράσματος (ο βαθμός ενδέχεται να διαφέρει ανάλογα με το σκοπό της μετάφρασης).⁴³³

Κατά τη γνώμη μας, διασημειωτική μπορεί να θεωρηθεί η διαγλωσσική μετάφραση νομικών κειμένων μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το δικαϊκό σύστημα-πηγή είναι διαφορετικό από το δικαϊκό σύστημα-στόχο, γεγονός που ισχύει, άλλωστε, και για την ενδογλωσσική μετάφραση νομικών κειμένων υπό την ίδια προϋπόθεση. Δεδομένων των ανωτέρω, η ΝΜ μπορεί να διακριθεί σε:

431. Βλ. ενδ. European Commission, 2010, *αυτόθι*.

432. Το Βέλγιο ακολουθεί παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη ειδικά όσον αφορά τη Γαλλική και τη Φλαμανδική· αντίθετα, στην περίπτωση της τρίτης επίσημης γλώσσας του, της Γερμανικής, η νομοθεσία μεταφράζεται από μία από τις άλλες δύο γλώσσες, βλ. ενδ. European Commission, 2010, σ. 50.

433. Μ. Chromá, “A Dictionary for Legal Translation” στο C.J.W. Baaij (επιμ.) *The Role of Legal Translation in Legal Harmonization*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, σειρά Law & Business, 2012, 109–138, σ. 117. Άλλωστε, δυνητικά τουλάχιστον, κάθε προς μετάφραση κείμενο μπορεί να απευθυνθεί και σε άλλου είδους λήπτες με κοινές μεταξύ τους επιδιώξεις, βλ. Χ. Φωστιέρη, «Η ορολογική διάσταση της μεταφραστικής πρακτικής ή περί μίας δευτερογενούς αλλά όχι δευτερεύουσας λειτουργίας της μετάφρασης» στο Κ. Βαλεοντής (επιμ.) *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία. Ανακοινώσεις 3ου Συνεδρίου*. Αθήνα: ΕΛΕΤΟ, 2001, 281–190, σσ. 282–283.

- α) ενδογλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν διαφορετικές έννοιες τάξεις⁴³⁴.
- β) διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν τα οποία αντανακλούν διαφορετικές έννοιες τάξεις⁴³⁵.
- γ) διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν την ίδια έννομη τάξη στην οποία δεν ισχύει η **παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη** (άρα υπάρχει γλώσσα-πηγή και γλώσσα-στόχος)⁴³⁶.
- δ) διαγλωσσική μετάφραση μεταξύ κειμένων τα οποία αντανακλούν την ίδια έννομη τάξη στην οποία ισχύει η **παράλληλη πολυγλωσσική σύνταξη** (άρα δεν υπάρχει γλώσσα-πηγή και γλώσσα-στόχος)⁴³⁷. πρόκειται για μια κοινή τεχνική μετάφραση, χωρίς ιδιαίτερα διακριτικά χαρακτηριστικά που να προκύπτουν από τις όποιες ιδιαιτερότητες του θεματικού πεδίου (δικαιο).

Υπό μια τέτοια οπτική κατανοείται καλύτερα η πολυγλωσσία ενός και του αυτού νομικού συστήματος (λ.χ. νομική Αγγλική Καναδά και νομική Γαλλική Καναδά), ή οι περισσότερες νομικές γλώσσες ως **υφολογικές ποικιλίες (registers)** μιας και της αυτής γλώσσας, όταν η τελευταία χρησιμοποιείται σε περισσότερα και διαφορετικά μεταξύ τους (ή, έστω, έκαστο με ανεξάρτητη νομική παράδοση) νομικά συστήματα (νομική Γερμανική Γερμανίας, νομική Γερμανική Αυστρίας, νομική Γερμανική Ελβετίας)⁴³⁸. Η χρήση του όρου *μετάφραση* για ενδογλωσσική⁴³⁹ μετάβαση από το δίκαιο-πηγή στο δίκαιο-στόχο θα μπορούσε, με μια βιαστική ματιά, να θεωρηθεί καταχρηστική· ωστόσο εμείς, βασιζόμενοι στον ορισμό της μετάφρασης τον οποίο εισηγείται ο Γ. Κεντρωτής και δεχόμενοι ότι ο όρος *γλώσσα* δύναται να δηλώνει και οποιαδήποτε *ειδική γλώσσα, υφολογική ποικιλία, κοινωνιόλεκτο* κ.τ.ό. ακόμη και της ίδιας γλώσσας, αποκαλούμε μετάφραση οποιαδήποτε

434. Πβ. European Commission, 2010, σ. 68.

435. Πβ. European Commission, 2010, σσ. 67–68.

436. Τέτοια είναι, όπως προαναφέραμε, η περίπτωση λ.χ. της νομοθεσίας της Μάλτας ή της ΕΕ, πβ. European Commission, 2010, σσ. 52, 70–71.

437. Τέτοια είναι, όπως προαναφέραμε, η περίπτωση λ.χ. της νομοθεσίας του Καναδά ή οι διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες, πβ. European Commission, 2010, σσ. 68–69.

438. Sandrini, 1999, όπ.π., σ. 12. Το αυτό ισχύει και για τη νομική ορολογία, Sandrini, 1999, όπ.π., σ. 30.

439. European Commission, 2010, σ. 10.

[...] μεταφορά ενός σταθερά συγκεκριμένου και, ως εκ τούτου, μονίμως προσφερομένου ή κατ' αρέσκειαν επαναλαμβανομένου κειμένου, που έχει συνταχθεί σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας αφετηρίας, από τη γλώσσα αφετηρίας στη γλώσσα αφίξεως, και δη σε ένα κείμενο, που α) συντάσσεται σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας άφιξης, β) διατηρεί το νόημα του πρωτοτύπου και γ) μπορεί οποτεδήποτε να ελεγχθεί ως προς την ορθότητά του και να διορθωθεί.⁴⁴⁰

Πέραν όμως των καθαρά γλωσσικών εφοδίων, είναι απολύτως λογική η απαίτηση οι νομικοί μεταφραστές να έχουν γνώσεις Συγκριτικού Δικαίου (Comparative Law)⁴⁴¹, διότι ακριβώς αυτές θα τους παρέχουν την απαραίτητη ικανότητα να ερμηνεύουν και να διαγιγνώσκουν πότε πρέπει να χρησιμοποιήσουν ένα όρο και πότε όχι, πότε υπάρχει πράγματι εννοιολογική ασυμμετρία μεταξύ δύο έννομων τάξεων, πότε υπάρχει μερική μόνο εννοιολογική ομοιότητα, πότε υπάρχουν ψευδόφιλοι όροι κ.ά. συναφή ερωτήματα. Για να δώσουμε μια ιδέα της διαφοράς μεταξύ δικαϊκών συστημάτων του ηπειρωτικού δικαίου και δικαϊκών συστημάτων του κοινοδικαίου, έστω ως παράδειγμα το παρακάτω λήμμα από το προαναφερθέν (βλ. ενότητα 0) *Ελληνο-Αγγλικό/Αγγλο-Ελληνικό Λεξικό Νομικών Όρων* των Χ. Σταμέλου και Δ. Χατζημανώλη:

estoppel (ουσ.) ένσταση, παρεμπόδιση, κεκτημένο δικαίωμα (σιωπηρό), δεδικασμένο, αμάχητο τεκμήριο, πρόκριμα, δικαίωμα από το νόμο, αναστολή αποκλεισμού, απαράδεκτο, απαγόρευση, τήρηση συμπεριφοράς με αυτοδέσμευση. [...]⁴⁴²

Όπως παρατηρεί κανείς, στο εν λόγω λήμμα δίνονται ένδεκα (11) αποδόσεις του αγγλικού όρου estoppel. Αν ο μεταφραστής δεν έχει γνώσεις συγκριτικού δικαίου, θα είναι πραγματικά αδύνατον να ξεχωρίσει πότε θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την κάθε απόδοση, ενώ ενδέχεται να συναντήσει περιπτώσεις όπου καμία απόδοση δεν φαίνεται να ταιριάζει. Η κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο, αν ληφθεί υπόψη ότι οι πόροι νομικής ορολογίας: α) σπανίζουν σε σχέση με κάποιες λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, μεταξύ των οποίων και η

440. Κεντρωτής, 1996, όπ.π., σσ. 117–118.

441. Βλ. ενδ. Μ. Galdia, “Comparative law and legal translation”, *The European Legal Forum. Forum iuris communis Europae* 1, 2003, 1–4, σ. 4· C.A. Irrazábal, “El common law en una era de cambios sin precedentes: algunas reflexiones y su relevancia para la tarea y la formación del traductor”, *Revista cTPcba* 119, 2013, 24–29, σ. 24.

442. Χ. Σταμέλος και Δ. Χατζημανώλη, *Ελληνο-Αγγλικό/Αγγλο-Ελληνικό Λεξικό Νομικών Όρων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ. 280. Έχουμε παραλείψει τα παραδείγματα που δίνει το εν λόγω λεξικό αυτόθι και στην επόμενη σελίδα.

Νεοελληνική⁴⁴³ και β) δεν έχουν πάντα την αναμενόμενη ποιότητα και αξιοπιστία⁴⁴⁴. Οι μόνοι αξιόπιστοι πολυγλωσσικοί πόροι νομικής ορολογίας, τουλάχιστον για τις γλώσσες της ΕΕ, είναι η βάση όρων IATE (<http://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do?method=load>) και το EUR-Lex (ιστότοπος πρόσβασης στο δίκαιο της ΕΕ: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>).

Ωστόσο, ένα βασικό ερώτημα που δεν μπορεί να απαντηθεί αποκλειστικά και μόνο με γνώσεις Συγκριτικού Δικαίου είναι το τι θα πρέπει να πράξει ο μεταφραστής σε περίπτωση ανυπαρξίας όρου στη γλώσσα-στόχο για την κατασήμανση έννοιας που υπάρχει στη γλώσσα-πηγή. Καθαρά από τη σκοπιά της Ορολογίας, έχει στη διάθεσή του όλους τους μηχανισμούς σχηματισμού όρων που αναφέραμε παραπάνω (βλ. ενότητα 7). Όσον αφορά ειδικά τον μεταφραστικό δανεισμό νομικών εννοιών, που είναι και η συνηθέστερη στρατηγική σε τέτοιες περιπτώσεις, θα καταφύγουμε σε ένα παράδειγμα από τη ΝΓ της ΕΕ, επειδή το Δίκαιο της ΕΕ είναι το πλέον κατάλληλο πλαίσιο για να δούμε πώς λειτουργεί ο μεταφραστικός δανεισμός. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ότι, στον «Κοινό πρακτικό οδηγό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων στο πλαίσιο των κοινοτικών οργάνων», κατευθυντήρια γραμμή 5, εδάφιο 3, διαβάζουμε:

«Αφετέρου, οι εκφράσεις που χρησιμοποιούνται – και ιδίως, αλλά όχι μόνο, οι νομικοί όροι – δεν πρέπει να συνδέονται πολύ στενά με τη γλώσσα ή το σύστημα δικαίου του συντάκτη· διαφορετικά δημιουργείται κίνδυνος για την ποιότητα της μετάφρασης».⁴⁴⁵

Αν αναλύσουμε προσεκτικά τη διατύπωση του εν λόγω εδαφίου, θα διαπιστώσουμε ότι η νομοτεχνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης προτρέπει εμμέσως πλην σαφώς στην εξεύρεση αναλογιών μεταξύ των διαφόρων εθνικών συστημάτων δικαίου, ούτως ώστε η χρησιμοποιούμενη νομική ορολογία να είναι δια-

443. Βλ. ενδ. Ι. Σαριδάκης, «“Δίκτυο ορολογίας για την ελληνική γλώσσα και μετάφραση” 11 Απριλίου 2014, ΣΧΕΔΙΟ, Συμπεράσματα» στο Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Πρακτικά Ημερίδας Εργασίας «Δίκτυο ορολογίας για την νεοελληνική γλώσσα και μετάφραση»*, Αθήνα, 11 Απριλίου 2014, Γραφείο Αθηνών της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης. Αθήνα: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, 2014, 102–106 (όπως εμφανίζονται στο αρχείο pdf που περιέχει τα Πρακτικά), σ. 105 (4 στο μεμονωμένο κείμενο του ΣΧΕΔΙΟΥ), βλ. ιστοσελίδα <http://ec.europa.eu/greece/pdf/2014-06-03-praktika-imeridas+parartimata.pdf> (επίσκεψη 06-7-2014).

444. Βλ. ενδ. Α. Tassini, *The Translator Guide. The #1 resource for ambitious professional translators and students*. Portland: Global Translation Institute (GTI), x.x., σ. 27.

445. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003, *αυτόθι*.

φανής για οποιονδήποτε λήπτη προέρχεται από κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητα από τις όποιες ιδιαιτερότητες του οικείου συστήματος δικαίου, καθώς θα στηρίζεται σε έναν όρο της γλώσσας-στόχου που θα καλύπτει την ίδια «υπεραφηρημένη» έννοια⁴⁴⁶.

Αυτό συνεπάγεται ότι ο αναλογικός κανόνας μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμος όσον αφορά τις εμπλεκόμενες γλώσσες, καθότι συνδυάζει την εξεύρεση και αξιοποίηση διαγλωσσικών αναλογιών στον σχηματισμό όρων, αφενός, με την ανάλυση των χαρακτηριστικών των εννοιών, αφετέρου· μπορεί επομένως να αξιοποιηθεί λ.χ. κατά την επιστράτευση των μηχανισμών νεωνυμίας και σημασιολογικής επέκτασης, με στόχο την αποφυγή δυσμετάφραστων και/ή αδιαφανών νομικών όρων. Ωστόσο, στο εδάφιο 4 της κατευθυντήριας γραμμής 5 του προαναφερθέντος «Κοινού πρακτικού οδηγού», διαβάζουμε:

«Το αποτέλεσμα που πρέπει να επιτευχθεί είναι το ακόλουθο: στο μέτρο του δυνατού και λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας του κοινοτικού δικαίου και της ορολογίας του, η πράξη πρέπει να εκλαμβάνεται, από τα άτομα που είναι επιφορτισμένα με την εφαρμογή της ή την ερμηνεία της σε κάθε κράτος μέλος (δημόσιοι υπάλληλοι, δικαστές, δικηγόροι κ.λπ.), ως κείμενο που σέβεται ένα ορισμένο κανονιστικό τρόπο γραφής και όχι ως «μετάφραση» με την κακή έννοια του όρου. Πράγματι, τα κείμενα που βρίθουν δυσνόητων δανείων, αντιγραφών ή εξεζητημένων όρων, ευθύνονται κατά μεγάλο μέρος για την κριτική που ασκείται κατά της κοινοτικής νομοθεσίας, η οποία αντιμετωπίζεται, στις περιπτώσεις αυτές, ως ξένο σώμα».⁴⁴⁷

Αν αναλύσουμε και αυτή τη διατύπωση, συνάγουμε ότι αποσκοπεί στο να μετριάσει τα αποτελέσματα της πρακτικής στην οποία προτρέπει το προηγούμενο εδάφιο, πράγμα που συνεπάγεται, όσον αφορά τον αναλογικό κανόνα, ότι θα πρέπει κανείς να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός κατά την εφαρμογή του, έτσι ώστε η ορολογία – και εν τέλει ολόκληρο το κείμενο – να μην ηχεί ως «μετάφραση»⁴⁴⁸. Πρέπει να επισημάνουμε ότι, όπως σε κάθε μετάφραση, έτσι και στη ΝΜ απαιτείται η επίτευξη ποικίλων μορφών *μεταφραστικής ισοδυναμίας*, η οποία, παρά την ασυνέπεια με την οποία έχει κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί ο

446. R. Sacco, “La traduzione giuridica” στο U. Scarpelli και P. di Lucia (επιμ.) *Il linguaggio del diritto*. Milano: LED, 1994, 475–490, σ. 490· πβ. και Κριμπάς, 2009, όπ. π. σσ. 380–381.

447. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003, όπ.π., σσ. 19–20.

448. Κριμπάς, 2009, όπ. π. σσ. 374–376

όρος στις μεταφραστικές σπουδές⁴⁴⁹, μπορεί να αποβεί χρήσιμη στη μετάφραση ΓΕΣ, συμπεριλαμβανομένης της ΝΜ. Όπως γράφει ο M. Galdia:

[...], άπαξ και ο όρος «ισοδυναμία» οριστεί σαφώς⁴⁵⁰, επιτελεί σημαντική λειτουργία στην επιστήμη της μετάφρασης. Για παράδειγμα, τα προβλήματα που αφορούν τη νομική μετάφραση – ιδίως στον τομέα της ορολογίας – μπορούν να εκτεθούν πιο εύκολα με τη βοήθεια του ορισμού που έχει προταθεί από τους Reiß και Vermeer. Παρ' όλα αυτά, η λειτουργική ισοδυναμία δεν εξαρτάται μόνο από την ορολογία, αλλά και από το νομικό κείμενο, με όλες τις συντακτικές, σημασιολογικές και πραγματολογικές του συνέπειες.⁴⁵¹

Τώρα, αν υποθέσουμε ότι η πιο τυπική περίπτωση «στατικής»⁴⁵² μεταφραστικής ισοδυναμίας – άρα ταύτισης της ισοδυναμίας με την παραλληλία⁴⁵³ – (πρέπει να) είναι η ισοδυναμία μεταξύ ενός όρου της γλώσσας-πηγής και ενός όρου της γλώσσας-στόχου, τότε μπορούμε να θέσουμε δύο ερωτήματα: α) για την επίτευξη «πλήρους» ορολογικής ισοδυναμίας μεταξύ ενός νομικού όρου της γλώσσας-πηγής και ενός νομικού όρου της γλώσσας-στόχου και λαμβανομένου υπόψη του αναλογικού κανόνα, αλλά και των κατευθυντήριων γραμμών του προαναφερθέντος «Κοινού πρακτικού οδηγού», απαιτείται ο νομικός όρος να είναι μεταφραστικά ισοδύναμος ως προς όσο το δυνατόν περισσότερα συστατικά του; β) η καθαρά «στατική» ορολογική ισοδυναμία αντιβαίνει στη μάλλον «δυναμική» νομική ισοδυναμία; Αν η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι θετική, όπως πιστεύουμε, τότε ο αναλογικός κανόνας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μέχρι και την ελάχιστη δυνατή μονάδα του εκάστοτε προς απόδοση/μετάφραση νομικού όρου, πράγμα που είναι ωστόσο νοητό μόνο στην περίπτωση αρκετά «συμμετρικών» – από ορολογική και εννοιολογική άποψη – δικαϊκών

449. Βλ. αναλυτικά Π.Γ.Κριμπάς, «Η προσέγγιση του ζητήματος της ισοδυναμίας στον ελληνόφωνο χώρο: φάσεις και αντιφάσεις» στο Τ. Νενοπούλου και Ε. Λουπάκη (επιμ.). *Η μεταφρασεολογική έρευνα και η μεταφραστική πρακτική στον ελληνόφωνο χώρο*. Θεσσαλονίκη: Publish City, 2011, 85–101 (ολόκληρο).

450. Ο συγγραφέας παραπέμπει στο έργο των K. Reiß και H.J. Vermeer, *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer, 1984, σ. 140.

451. Galdia, 2003, όπ.π., σ. 2.

452. S. Grammenidis, «L'équivalence en traduction: de la pratique traduisante à la définition d'un concept» στο S. Öztürk Kasar (επιμ.) *Interdisciplinarité en traduction/Interdisciplinarity on Translation*, τ. 1. Istanbul: İsis, 2006, 333–344, σσ. 333, 341–342· πβ. και Κριμπάς, 2011, όπ.π., σσ. 85–87.

453. Π.Γ. Κριμπάς, 2005, *αυτόθι*. Οι όροι «παραλληλία» του Π.Γ. Κριμπά, «στατική ισοδυναμία» του S. Grammenidis και «τυπική ισοδυναμία (formal equivalence)» του E. Nida, στον L. Venuti (επιμ.) *The Translation Studies Reader* (2nd edition). New York/Abingdon: Routledge, 2004, σσ. 160–162, είναι, ουσιαστικά, ταυτόσημοι.

συστημάτων, τα οποία – επιπροσθέτως – εκφράζονται μέσω γλωσσών με εμφανή μορφολογική, λεξιλογική κ.ά. συγγένεια μεταξύ τους⁴⁵⁴. Πέραν τούτου, όταν αυτό δεν είναι δυνατό ή είναι μόνο σε περιορισμένο βαθμό, ο αναλογικός κανόνας θα πρέπει να τηρείται τουλάχιστον σε σημασιολογικό επίπεδο. Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, η απάντηση είναι θετική όταν απαιτείται εναρμόνιση δικαιών όπως στην περίπτωση της ΕΕ, καθώς ο ίδιος ο στόχος της οικοδόμησης ενός ενιαίου συστήματος δικαίου απαιτεί τον παραμερισμό της νομικής ισοδυναμίας και την καθιέρωση της ορολογικής ισοδυναμίας, όπως αυτή ισχύει στις περισσότερες μη θεσμικές ΓΕΣ, μέσω τυποποίησης και εναρμόνισης των εθνικών δικαίων, παρά τις όποιες αντιστάσεις των νομικών κύκλων κάθε κράτους-μέλους⁴⁵⁵.

Σε κάθε περίπτωση – και αυτό δεν αφορά αποκλειστικά τη νομική μετάφραση – δεν θα πρέπει να λησμονούμε αυτό που έχουν ήδη επισημάνει οι P. G. Krimpas (Π.Γ.Κ.) και E. Ananiadis-Bassias:

Η μετάφραση, συμπεριλαμβανομένης της νομικής και της οικονομικής μετάφρασης, είναι αναπόφευκτα μια επικοινωνιακή πράξη και, κατά συνέπεια, πρέπει να λαμβάνει κανείς υπόψη του την ταυτότητα και την ικανότητα των τελικών χρηστών του μεταφρασμένου κειμένου. Πρόκειται για επιχειρηματίες που έχουν ανάγκη από ταχύτητα; Πρόκειται για τους πολίτες ενός κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των οποίων οι έννομες σχέσεις διέπονται από τη νομοθεσία που περιέχει τους εν λόγω όρους; Θα μπορούσε κανείς να πει ότι ο δρόμος της έρευνας επί του αντικειμένου θα είναι μακρύς.⁴⁵⁶

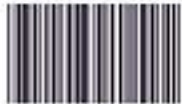
454. Βλ. όμως και Βλαχόπουλος, 2003, όπ.π., σ. 26, ο οποίος επισημαίνει ορθά ότι η γλωσσική συγγένεια μπορεί να αποδειχθεί πηγή ψευδοφίλων όρων για τον ανυποψίαστο μεταφραστή.

455. Πβ. όσα γράφει ορθά η Šarčević, 1997, όπ.π., σ. 267–269, σχετικά με την αντίσταση των νομικών σε αλλαγές και με την ανάγκη τυποποίησης της νομικής ορολογίας.

456. P.G. Krimpas και E. Ananiadis-Bassias, « Traduction, plurilinguisme et harmonisation des marchés des capitaux en Europe : terminologie juridique de la législation Communautaire et pratiques traductionnelles » στο *Terminologie et plurilinguisme dans l'économie internationale*. Milan : Università Cattolica, 2009, 92-102, σ. 101, στην ιστοσελίδα <http://unilat.org/Library/Handlers/File.ashx?id=09850e3c-875c-4fb7-be6c-ae5cc6cdc5e0> (επίσκεψη 27-8-2014).

American Embassy, and you, in the
I would love you in our place better
like you any where, unless, indeed, you
and women from what you now are
... Well - we left at 5, Hong
... hurray, you know - at one that we
at the Depot, but we did. Waited 10
and had time to eat two oranges and
and two cakes, which I intended for
was my dinner, and, so far as the oranges
you will admit was a very good one
ified myself. Found several aboriginals
among them, Amesa Walker, and two
Salvi, and one from Roxbury. Took
with us as a matter of course, but
ordered out, as some of the passengers
certain significant glances
they probably supposed, or at least
that she was our servant. ...
half past 3. ...
into the Ladies' ...
afterward ...

ISBN: 978-960-562-287-9

14864